

Konu: Ruhsal İnsan
Yazı: 25

Kritik Noktada Evrim

Doç. Dr. Haluk BERKMEN

Her sistem, canlı veya cansız olsun, mevcut durumunu korumaya çalışır. Buna 'Varlığın varlığını sürdürme yasası' diyebiliriz. Değişime karşı koymak var olanların en temel davranış tarzı olup, etkiye karşı eşit miktarda ve ters yönde bir tepki oluştuğunu Newton 1600'ü yıllarda ileri sürmüştür. Gerçekten de etki-tepki ilişkisi her durumda, hatta insanlar için dahi geçerlidir. Bu yasaya **Atalet Yasası** da diyebiliriz. Yani, insanlar mecbur kalmadıkça yeni bir duruma veya davranış şekline geçmek istemezler. Atalet yasasını yenip insanları veya nesnelere harekete geçirmek için onlara kritik miktarda enerji vermek gerekir. İnsan boyutunda bu duruma "onları **ikna** etmek" diyoruz. İkna etmek, bir yeni davranış şeklini veya düşünce yapısını kabullenmeyi sağlamak, inandırmak demektir.

İnsanlar dıştan ikna edilebilirler, bu mümkün, fakat asıl önemli olan insanın kendi kendini ikna etmesidir. İnsanlar herhangi bir konuda karar almaları için kararlı ve inançlı olmaları gerektiğine göre davranışlarını etkileyen kendilerini ikna eden etkenlerdir. Bu etkenler dıştan değil, içten gelen etkenlerdir. Çünkü insanların düşüncelerini ve dolayısıyla davranışlarını, inançları, varsayımları ve olaylara bakış açıları etkiler.

İşte tüm bu inançlar, varsayımlar ve ikna edici etkenlerin topuna birden "**farkındalık**" demek mümkündür. İnsanların dış dünyayı yorumlamaları farkındalık düzeyleri ile ilişkilidir. Gelen etkilere verilen tepkiler de farkındalık düzeyinin ölçütü olarak görülmelidirler. Farkındalık düzeyi arttıkça insana bir dinginlik gelir çünkü farkına varan insan dengeye gelmiş demektir. Denge durumu da dinginlik, huzur ve sevgi olarak belirir. Huzursuzluk, korku, telaş, panik gibi ruh halleri (davranış türleri) içteki dengesiz durumla yakından ilgilidir. Farkındalığı yüksek olan ve içte dengeye varan insan dışta da denge sergiler.

Denge durumu, her var olan nesnenin (canlı veya cansız) ulaşmak istediği ve bir noktada zorunlu olarak ulaştığı bir durumdur. Hiçbir yapı sürekli dengesiz var olmaya devam edemez. Peryodik (kendini tekrarlayan) hareketler de denge durumunun göstergeleridir. Bu yüzdendir ki doğada yayılan dalganın hareketi tekrar eden titreşimlerden ve salınımlardan oluşur. Çünkü tekrar edilen harekette mutlaka bir "çekici nokta" vardır. Dünyanın güneş etrafında dönüşünü sağlayan güneşin çekici kuvvetidir. Keza atomlarda çekirdeğin etrafında dönen elektronların çekirdek etrafında dönmelerini sağlayan çekirdeğin çekici gücüdür. Bu örneklerde, çekici nokta fiziksel olarak görülen, belirgin bir nesne olsa da birçok durumda çekici nokta fiziksel olmayan gizli bir merkezdir.

İnsanları ve insan topluluklarını belli bir düzen içinde yaşamaya yönelten bu tür, gizli bir çekici noktadır. İnsan veya insan toplulukları dengeyi bulmuşlarsa bu dengeyi korumaya gayret ederler. Örneğin, evli çiftler kuvvetli bir bağ ile birbirlerine bağlanarak dengeli bir durum olan evlilik müessesesini (kurumunu) oluştururlar. Dış veya iç etkiler düzeni bozacak kadar kuvvetli olmazlarsa bu kurum devam eder. Günümüzde boşanmaların oldukça fazla oluşu hem dış hem de iç etkilerin evlilikleri bozacak kadar güçlü olmalarındandır. Eskiden boşanan çift sayısı oldukça azdı. Günümüzde boşanan çift sayısında büyük bir artış vardır. Bu durumun başlıca nedeni toplumda özgür ve bireysel düşüncenin etken oluşuyla birlikte evlilik bağlarının zayıflamış oluşudur. Fakat boşanma olayı sadece dış güçlerden kaynaklanmaz. İnsanın içinde tatminsizlik, yeni beklentiler ve huzursuzluk varsa, bağlarını koparmaya hazır bir duruma ulaşmış demektir. Yani, denge kararsız denge haline gelmiş demektir.

Kararsız denge durumuna ulaşmış bir sisteme ufak bir etki yapıldığında tepki büyük olabilir. Kararsız denge durumunda etki ile tepki arasındaki ilişki **süreksiz ve ani olarak** yepyeni bir yapıya yol açabilir. Kararsız denge durumu ise "kritik nokta" civarında oluşur. Gizli kritik noktada hem itici hem de çekici kuvvetlerin etkin oldukları söylenebilir. Çünkü sistem karmaşa içine girse dahi, yine de tümüyle kontrolden çıkmamaktadır. Bu sayede yeni oluşumlar ve her boyutta sistemin kendisine benzeyen yapılar ortaya çıkmaktadırlar. Yeni ve farklı bir yapının ortaya çıkmasına neden olan genelde **Gizli Kritik Nokta**dır. Bu nokta fiziksel bir nokta olabileceği gibi matematik olarak da tanımlanabilir. Matematikte gizli kritik noktaya "**çatallaşma noktası**" (bifurcation) denmektedir. Bu nokta hem dengeye hem de karmaşaya yol açabilir. Evrim de bu tür bir çatallaşma noktasında ortaya çıkmaktadır.

Demek ki kritik noktaya yaklaşan bir sistem aniden yol ayrımı denebilecek çatallaşma noktasına ulaşır. Artık bu noktaya ulaşan sistem ani bir sıçrayış yapmaya her an hazır demektir. İnsanlar için bu çatallaşma noktası, bir düşünce şeklinden diğer bir düşünce şekline sıçrama olarak tanımlanabilir. Yani, bir paradigmadan farklı ve zıt bir paradigmaya sıçrayış olarak da düşünülebilir. Örneğin klasik Newton düşünce şeklinden (paradigmasından) Kuantum düşünce şekline (paradigmasına) sıçrayış bir çatallaşma noktası gerektirir. Günümüzde yaşanan Kuantum merakı bu tür bir çatallaşma noktasına ulaşmış olduğumuzun belirtisidir.

İnsanlar için farklı bir yapıya veya denge durumuna sıçradıkları, eş veya iş değiştirmeğe karar verdikleri an işte bu çatallaşma noktasına ulaştıkları andır. Düşünce tarzlarını da Kuantumun gereği olan an içinde karar verip yeni bir mantıkla olayları değerlendirmeleri de bir çatallaşma noktasında belirmektedir. Toplumlar için de aynı durum söz konusudur. Kritik noktaya ulaşıldığında kolaylıkla harp kararı verebilirler veya bölünebilirler. Bu kararların altında hep **yeni bir dengeye ulaşma** isteği yatar. Büyük politik güçler karşılıklı denge durumuna ulaştıklarında, ciddi çatışmalardan karşılıklı olarak kaçınırlar.

Günümüzde bu karşılıklı denge bozulmuş gibi görünüyor. Zira birbiri ile denge durumuna ulaşmış iki büyük blok yok artık. Dolayısıyla, denge durumu oluşana kadar (yeni bir blok kurulana kadar) bu dengesizlik sürecektir. Nedeni de çok açık. Doğada hiçbir etki tepkisiz kalmaz. Tepkinin şekli ve boyutu ise kritik noktaya ulaşıldığında belli olur. Ancak, o noktaya ulaşıldığında mutlaka ani bir sıçrayışla çok kısa sürede yeni bir yapı ortaya çıkar. Toplumları ve insanları etkileyen iç ve dış kuvvetler, dinamikler, etkiler, belli bir kritik değere ulaştığında, aynen cansız yapılarda olduğu gibi, eski bağların kopmasına ve yeni bağların oluşmasına neden olurlar.

Olayların ve dış etkenlerin farkında olan insan kendini de dönüştürerek yeni bir dengenin oluşmasına kendini hazırlar ve yeni bir paradigmanın geçerli sayılmasına katkıda bulunur. Çünkü doğanın yapısında evrim, değişim ve dönüşüm bulunmaktadır.